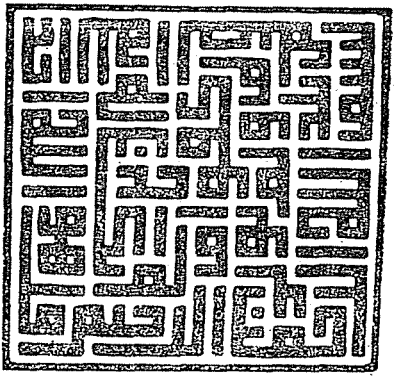
5

Kütüphanesi
İslâm Ansiklopedisi

20 OCAK 1983

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYÂT FAKÜLTESİ DERGİSİ

5. Sayı

Atatürk Üniversitesi Basımevi — ERZURUM, 1982

KÂ'B B. ZUHEYR VE ḲAṢÎDE-İ BÜRDE'Sİ ÜZERİNE NOTLAR I

Ass. Süleyman TÜLÜCÜ

I) HAYATI:

Adı, Ka'b b. Zuheyr b. Ebî Sulmâ el-Muzenî (1) şeklinde olup, meşhur *Mu'allaḳāt* (2) şâiri Zuheyr b. Ebî Sulmâ'nın oğludur. Künyesi Ebu'l-Muḍarrab (3) veya Ebû 'Uḳbe (4) idi. Annesi Kebşe bint 'Ammâr (5)'dır. *Muḫaḍram* (6) şâirlerden olan (7) Ka'b, kardeşi Buceyrden ve her ikisinin babası olan Zuheyr de onlardan daha iyi şiir söylerdi. Hz. Ömer'e göre, Zuheyr, insanların en güzel şiir söyle-

1- Ka'b'ın tam nesebi için bk. el-Ya'ḳûbî, Târîḫ, Beyrut 1379/1970, I, 268.

2- Mu'allaḳât, Câhiliyye devrinde Kâ'be'nin duvarına asıldığı rivayet edilen en değerli kasidelere verilen isimdir ki yedi şâirin Mu'allaḳa'sı meşhurdur. İbn 'Abdi Rabbihi (el- 'Iḳdu'l-Ferîd, Kahire, 1317, III, 83)'ye göre bu şâirler şunlardır: İmru'u'l-Ḳays, Zuheyr, Ṭarefe, 'Antere, 'Amr b. Kulşûm, Lebîd ve el-Ḥâriş b. Ḥıllize.

3- Muḥammed b. Ḥabîb, Kitâbu Kuna'ş-Şu'arâ' ve Men Galebet Kunyetuhû 'alâ İsmihi, Nevâdiru'l-Maḫṭûṭât, nşr. 'Abdu's-Selâm Hârûn, Kahire 1374/1954, s. 289; es-Suyûṭî, el-Muzhir fî 'Ulûmi'l-Luga ve Envâ'ihâ, nşr. Muḥammed Aḥmed Câde'l-Mevlâ, v.b., Mısır (ts.), II, 425; 'Abdu'l-Ḳâdir b. 'Omer el-Bagdâdî, Ḫızânetu'l-Edeb ve Lubbu Lubâbi Lisâni'l-'Arab, Bulak 1299, IV, 11; Ḫayru'd-Dîn ez-Ziriklî, el-A'lâm, 3. baskı, Beyrut 1389/1969, VI, 81.

4- Aḥmed Ḥasen ez-Zeyyât, Târîḫu'l-Edebi'l- 'Arabî, Kahire (ts.), s. 146; Fuat Sezgin, Geschichte des Arabischen Schrifttums, Leiden 1975, II, 229.

5- Ebu'l-Ferec el-Işfahânî, Kitâbu'l-Agânî, nşr. 'Abdu's-Settâr Aḥmed Ferrâc, Beyrut 1959, XVII, 38; 'Omer Ferrûḫ, Târîḫu'l-Edebi'l-'Arabî, Beyrut 1388/1969, I, 282.

6- Lûgatçıların ıstılâhınca - Sahâbi olsun olmasın - yarı ömrünü Câhiliyye, diğer yarısını da müslüman olarak geçirmiş kimseye Muḫaḍram denir. Mu'allaḳât şâiri Lebîd, Ka'b b. Zuheyr, Ḥassân b. Ṣâbit, en-Nâbiga el-Ca'dî ile Ebû Ẕu'eyb el-Huẕelî, Mutemmim b. Nuveyre hep şu'ara-yı Muḫaḍramîn'dendir. Bk. Ahmed Naîm, Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi mukaddimesi, Ankara 1957, s. 33; krş. İbn Ḳuteybe, el-Ma'ârif, Beyrut 1390/1970, s. 249; İbn Reşîḳ, el- 'Umde fî Meḥâsini'ş-Şi'r ve Âdâbihî ve Naḳdihî, nşr. Muḥammed Muḥyi'd-Dîn 'Abdu'l-Ḥamîd, Mısır 1383/1963, I, 113.

7- Ebu'l-Ferec el-Işfahânî, aynı eser, XVII, 38; Corcî Zeydân, Târîḫu Âdâbi'l-Lugati'l-'Arabiyye, Beyrut (ts.), I, 158.

yeni idi (8). Kaʿb'ın ʿUḳbe (el-Muḍarrab lakaplı (9)) ve el- ʿAvvām adlı şâir iki oğlu vardı (10). Şiir istidadı, âdeta, bu ailenin imtiyazlarından biri olmuştur (11); çünkü Kaʿb ile babasından başka, bu aile efrâdından on birinin daha şiirleri mevcuttur ki, bunlar arasında meşhur kadın şâir Tumāḍır (el-Ḫansā) da vardır. Kaʿb'ın Buceyr'den başka Sālim adında kendinden küçük bir kardeşi daha vardı. O kadar itimada şayan olmayan rivayetlere göre Kaʿb, şâirlik istidadının delillerini çok genç yaşta vermiştir. Babası onun şâirliğine ilk önce inanmamış ise de kat'i bir imtihandan sonra, nihayet o da buna kanaat getirmiştir (12).

Ebū ʿAlî el-Ḳālî (öl. 356/967)'nin, meşhur dilci ve kıraat âlimi Ebû ʿAmr b. el-ʿAlā' (öl. 154/770)'nın rivayetine istinaden kaydettiğine göre Kaʿb, iri bir vücuda sahipti (13).

Divan'ındaki birçok şiirlerden anlaşıldığı gibi, Ṭayyi', Ḳureyş ve Ḫazrec kabilelerine karşı yapılan harplere karıştı (14).

Kaʿb'ın bazı hükümdarlarla münasebetleri olmuştur. Bir defasında Ḥîre hükümdarı en-Nuʿmān b. el-Munẕir'in, şâir en-Nābiga eẕ-Ẕubyānî'nin bir şiirine kızması üzerine, Kaʿb, onu güç durumdan kurtarmış ve en-Nuʿmān her ikisine de câize vermiştir 15).

Kaynakların verdiği bilgiye göre, babası Zuheyr'in şiirlerini rivayet edenlerden biri de odur (16).

Kaʿb b. Zuheyr, büyük bir şâir addedilmektedir. Nitekim büyük şiir âlimlerinden Ḫalef el-Aḥmer (öl. 175/791), onun hakkında şöyle demektedir: "*Zuheyr'in kaṣideleri olmasaydı, onu oğlu Kaʿb'a üstün saymazdım.*" (17)

8- Eyyūb Ṣabrî, ʿAzîzu'l-Âṣār Şerḥ-i Ḳaṣîde-i Bānet Suʿâd, İstanbul 1291, s. 6.

9- İbn ʿAbdi'l-Berr, el-İstîʿāb fî Maʿrifeti'l-Aṣḥāb, nşr. ʿAlî Muḥammed el-Becâvî, Kahire (ts.) III, 1315; İbn Mākūlā, el-İkmāl, Haydarâbâd 1962 v.d., VII, 258; Fuat Sezgin, aynı eser, II, 235.

10- İbrāhîm b. Muḥammed el-Bācūrî, Ḥāşiye ʿalā Metni Bānet Suʿād, Mısır 1286, s. 3.

11- Krş. Muṣṭafā Ṣādıḳ er-Rāfiʿî, Târîḫu Âdābi'l-ʿArab, Beyrut 1394/1974, III, 236.

12- Krş. eş-Şerîf el-Murteḍā, el-Emālî, nşr. Muḥammed Ebu'l-Faḍl İbrāhîm, Kahire 1373/1954, I, 97-98; Aḥmed Ateş, an-Nābiga aḍ-Ḍubyānî, Hayatı ve Eseri Hakkında Araştırmalar, Şarkiyat Mecmuası (1957), II, 27-28.

13- Ebū ʿAlî el-Ḳālî, Kitābu Ẕeyli'l-Emālî ve'n-Nevādir, Kahire 1344/1926, s. 23.

14- René Basset, Kâ'b, İA, VI, 5.

15- es-Suyūṭî, ayni eser, II, 494; René Basset, La Bânat Soʿâd. Poème de Kaʿb ben Zohair, Alger 1910, p. 23; Ahmed Ateş, aynı mak., s. 27.

16- Nihad M. Çetin, Eski Arap Şiiri, İstanbul, 1973, s. 23.

17- İbn ʿAbdi'l-Berr, aynı eser, III, 1315; İbn Ḫacer el- ʿAsḳalānî, el-İṣābe fî Temyîzi'ṣ-Ṣaḥābe Mısır 1328, III, 296; Ali Özek, Arapça Edebî Metinler, İstanbul 1972, s. 287.

Doğduğu tarih bilinmemekle beraber, ölüm tarihi de kesinlikle belli değildir. Fakat oldukça yaşlı olarak vefat ettiği zannedilmektedir. H. 24 /M. 644 (18), 26 /M. 646 (19) veya 42 /M. 662 (20) yılında vefat etmiştir.

Ka'b, hicretin 9. senesinde müslüman olmuştur (21). Ağabeyisi Buceyr, İslâmiyeti kabul edince yakınları buna çok üzüldüler; ve Ka'b, kardeşine o kadar kızdı (22) ki Hz. Peygamber (s.a.v.) aleyhine hicviyeler tertip etti (23). Hicretin 9. yılında Arabistan'ın büyük kısmı, Muzeyneliler de dahil olmak üzere Hz. Peygamber'i, tasdik ettiler. Ka'b'ın hicvinden dolayı Hz. Peygamber, onun kanının müslümanlar için helâl olduğunu (24) ilân etti (25). O andan itibaren, "arz Ka'b'a çok dar gelmeye başladı." Muzeynelilerin aralarından attığı şair, İslâma girmeğe karar verdi. Hicretin 9. senesinde, âni olarak, ağlaya ağlaya, gece, Medine'ye geldi. Cuheyne kabilesinden tanıdığı bir zatın evine indi. Bazıları bu zatın 'Alî b. Ebî Ṭâlib olduğunu söylemişlerdir. (26) Sabah olunca, Hz. Peygamber'in bulunduğu mescide gitti Onun huzuruna gelip, kendisini tanıtınca, Ensâr'dan biri üzerine atıldı ve: "Yâ Resûlellah, bana izin ver de onun boynunu vurayım" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "İlişme ona! Zira o, tevbe etmiş ve müslüman olarak gelmiştir" buyurarak, onu menetti (27). Müteakiben Ka'b, onu medhetmek için tertip ettiği "*Bânet Su'âd*" (Su'âd uzaklaştı) diye başlayan meşhur kasidesini kendisine okudu

---

18- Corcî Zeydân, aynı eser, I, 158; Aḥmed Ḥasen ez-Zeyyât, aynı eser, s. 146.

19- 'Omer Rıḍâ Kaḥḥâle, Mu'cemu'l-Mu'ellifin, Dimeşk 1378/1959, VIII, 144.

20- L. Şeyḫo, Mecâni'l-Edeb fî Ḥadâ'ıḳi'l-'Arab, Beyrut 1913, VI, 290.

21- el-Maḳrîzî, İmtâ'u'l-Esmâ', Kahire 1941, I, 494'e istinaden: Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi, çev. M. Said Mutlu, İstanbul 1385/1966, I, 293.

22- İbnu'l-Eşîr, el-Kâmil fi't-Târîḫ, Beyrut 1385/1965, II, 274; Aḥmed el-İskenderi ve Muṣṭafâ 'Înânî, el-Vasîṭ fi'l-Edebi'l- 'Arabî ve Târiḫihî, Mısır (ts.), s. 152; I. Goldziher, A Short History of Classical Arabic Literature, translated by Joseph Desomogyi, Berlin 1966, p. 23.

23- Abdurrahman Fehmî, Medresetü'l-Arab, I. cilt, Kostantîniyye, 1304, s. 97.

24- Ebu'l-Ferec el-Işfahânî, aynı eser, XVII, 42; el-Merzubânî, Mu'cemu'ş-Şu'arâ,' nşr. 'Abdu's-Settâr Aḥmed Ferrâc, Kahire 1379/1960, s. 230; İbnu'l-Eşîr, aynı eser, II, 274; İbn Ḥacer el-'Asḳalânî, aynı eser, III, 295; Abdurrahman Fehmî, aynı eser, s. 97; Yûsuf b. İsmâ'îl en-Nebhânî, el-Mecmû'atu'n-Nebbâniyye fi'l-Medâ'iḥı'n-Nebeviyye, Beyrut 1320, I, 42.

25- el-Maḳrîzî (öl. 845/1442)'nin diğer bir rivayetine göre (bk. İmtâ'u'l-Esmâ', I, 494) Ka'b, Hz. Peygamber'le kardeş cocuğu olan Ummu Hânî bint Ebî Ṭâlib aleyhinde bir şiir tertip etmiş, Hz. Peygamber de şâiri kanun dışı ilân etmişti. Bk. Muhammed Hamidullah, aynı eser, I, 293.

26- Zeynu'l- 'Abidîn, Ḳaşîde-i Bânet Su'âd, İstanbul 1928, s. 14.

27- Ebu'l-Fidâ' İbn Keşîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, nşr. Mektebetu'l-Ma'ârif (Beyrut) - Mektebetu'n-Naşr (er-Riyâḍ), 1966, IV, 369; Zeynu'l-Âbidîn, aynı eser, s. 15.

(28). Bu kaside, Câhiliyye devri kasideleri gibi "*nesîb*" (29) beytiyle başlamaktadır. Ka'b'ın bu şiiri âdet üzere sevgilisi Su'âd'ın ayrılığından duyduğu teessürünü, kalbinin elemlerini ifade ile başlar (30). Onun güzelliğini, onun peşinden nasıl koştuğunu anlatır (31) Bu girişten sonra asıl maksada gelir. Sözü Hz. Peygamber'e getirir, onu medhederken belâgatin şâhikasına çıkar.

أنبئت أن رسول الله أوعدني والعفو عند رسول الله مأمول

"Resûlullah'ın bana vaidde bulunduğunu duydum. Ondan zaten af umulur." (32) diyerek, af diler. Sonra:

إن الرسول لسيف يستضاء به مهند من سيوف الله مسلول

"Şüphe yok ki Peygamber, dünyayı aydınlatan, (şerri kesip atmak için) çekilmiş, Allah'ın keskin kılıçlarından bir kılıcıdır" (33) beytini söyleyince, bu, Hz. Peygamber in çok hoşuna gitmiş ve yanında şâire verecek başka bir atıyye bulunmadığından, hemen sırtından hırka (bürde) sını çıkararak onu hediye etmiştir (34).

28- İbn Hişâm, Sîretu Resûlillâh, Mısır 1295, III, 33 v.d.; Ebu'l-Ferec el-Işfahânî, aynı eser, XVII, 42; İbn Reşîk, aynı eser, I, 23-24; İbnu'l-Eşîr, Usdu'l-Gâbe fî Ma'rifeti'ş-Şaḥâbe, Mısır 1286, IV, 240-241; Şevkî Ḍayf, Târîḫu'l-Edebi'l- 'Arabî, el- 'Aṣru'l-İslâmî, Kahire (ts.), s. 85; Muallim Nâcî, Esâmî, İstanbul 1308, s. 263 v.d.; Ahmed Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârîh-i Hulefâ, İstanbul 1386/1966, I, 220; Clément Huart, Arab ve İslâm Edebiyatı, çev. Cemal Sezgin, Ankara 1971, s. 55; J.- M. Abd-el-Jalil, Histoire de la Litterature Arabe, Paris 1943, p. 54; Muhammed Hamidullah, aynı eser., I, 293; Osman Keskioğlu, Kâ'b b. Züheyr ve Kasîde-i Bürde, Diyanet Dergisi, c. XIV, sayı 2 (Mart-Nisan 1975), s. 98.

29- "Nesîb": Kasidede, şâirin, eski sevgilisinin hatırasını anmağa çağırdığı romantik bir başlangıçtır. Bu konuda geniş bilgi için bk. İbn Reşîk, aynı eser, II, 116-128; Usâme b. Munḳız, Kitâbu'l-Menâzil ve'd-Diyâr, nşr. A.B. Ḫalidov, Moskova 1961; İbn Ḫaldûn, Mukaddime, çev. Zâkir Kadirî Ugan, İstanbul 1970, III, 230 v.dd.; 'Izzet Ḫasen, Şi'ru'l-Vuḳûf 'ale'l-Aṭlâl, Mecelletu Mecma'i'l-Lugati'l-'Arabiyye, bi-Dimeşḳ 1968, XLIII, 351-368, 635-642; 1969, XLIV, 505-514, 813-823; Köprülüzâde M. Fuad, İslâm Edebiyatında Mersiye, Yeni Mecmua (İstanbul 1917), c. I, sayı 17, s. 326 v. dd.; Ilse Lichtenstädter, Nesîb, İA, IX, 202 v.d.; Nihad M. Çetin, aynı eser, s. 71,72,80,81,83,84,86.

30- Ḳaṣîde-i Bânet Su'âd, beyit: 1-2.

31- Ḳaṣîde-i Bânet Su'âd, beyit: 3 v. dd.

32- Ḳaṣîde-i Bânet Su'âd beyit: 39.

33- Ḳaṣîde-i Bânet Su'âd, beyit: 52; 'Alî el- 'Ammârî, Nehcu'l-Burde, Mecelletu'l-Ezher, c. XXXII, sayı 6 (1380/1960), s. 590.

34- İbnu'l-Eşîr, el-Kâmil fi't-Târiḫ, II, 276; İbn Ḫacer el-'Asḳalâni, aynı eser, III, 296; el-Maḳḳarî, Nefḥu't-Ṭîb, nşr. İḥsân 'Abbâs, Beyrut 1388/1968, II, 688; Abdurrahman Fehmî, aynı eser, s. 98.

Bundan dolayı bu kasideye *Kaşîde-i Bürde* (35) de denir (36).

Ortaçağ Fransasında olduğu gibi eski Arabistan'da da, şâir ve ozanlara câize yerine hil'at verilmesi hiç te nadir değildi. Bu hediye Ka'b'ın yanında o kadar kıymetli idi ki, bir müddet sonra Halife Mu'âviye kendisine bu hil'at için 10.000 dirhem (37) teklif ettiği halde vermedi. Ancak onun ölümünden sonra, Halife bu şerefli elbiseyi onun mirasçılarından satın alabildi (38). O zamandan beri mukaddes emanetlerin en mühimlerinden biri olarak, hükümdarların hazinelerinde, evvelâ Şam'da, sonra da M. 1258'de Moğollar tarafından zaptı sırasında yangında yanıncaya kadar Bağdad'da muhafaza edildi (39) Fakat bilâhare asıl *bürdenin* kurtarılmış olduğu iddiası ortaya atıldı Bu *bürde* (*hırka-i şerif*) hâlâ İstanbul'da Topkapı Sarayı Müzesindedir (40).

II) ESERLERİ:

1- Divân'ı:

Ka'b b. Zuheyr'in râvisi, şâir el-Ḥuṭay'e (öl. 45/665'e doğru) idi (41). Onun şiirlerinin toplandığı divân, son zamanlarda, Ebû Sa'îd es-Sukkerî (öl. 275/888) nin şerhi ile, T. Kowalski (*Le Dîwân de Ka'b Ibn Zuhair*, edition critique, Polska

35- Bürde: İslâmdan önceki devirlerden beri, geceleyin örtü ve gündüzün aba olarak kullanılan yünlü bir libastır. "Hırka" mânâsındadır. Meşhur olanı Hz. Peygamber'in bürdesidir. Bk. Bürde, İA, II, 837; krş. İbn Manzûr, Lisânu'l- 'Arab, nşr. Dâru Şâdir, Beyrut (ts.), III, 87; Mütercim Âsım, Kâmûs Terçemesi, İstanbul 1304, I, 1078; Hüseyin Atay v.b., Arapça-Türkçe Büyük Lûgat, Ankara, 1964, I, 109.

36- Clément Huart, aynı eser, s. 55; Ali Himmet Berki-Osman Keskioğlu, Hâtemü'l-Enbiyâ Hazreti Muhammed ve Hayatı, üçüncü baskı, Ankara 1966, s. 348-349; Zekaî Konrapa, Peygamberimiz, İslâm Dini ve Aşere-i Mübeşşere, İstanbul 1968, s. 387; M. Nuri Gençosman, İslâmî Edebiyatta Kasîde, Diyanet Dergisi, c. II, sayı 6-7 (Haziran-Temmuz 1963), s. 33; Nafiz Danışman, Kasîde-i Bürde, aynı dergi, c. II, sayı 12 (Aralık 1963), s. 23; Osman Keskioğlu, aynı mak., s. 98.

37- İbn Kuteybe (Kitâbu-'ş-Şi'r ve'ş-Şu'arâ' Mısır 1322, s. 34). Mu'âviye'nin bu hil'atı 20.000 dirheme satın aldığını kaydediyor. Krş. İbnu'l-Eşîr, el-Kâmil fi't-Târîḫ, II, 276; el-Maḳrîzî, aynı eser, I, 494; Eyyûb Şabrî, aynı eser, s. 12; Fuat Sezgin, aynı eser, II, 230. İbn Reşîḳ (aynı eser, I, 24) ise 30.000 dirheme satın aldığını söylüyor.

38- el-Cumaḥî Ṭabaḳâtu'ş-Şu'arâ' nşr. Joseph Hell, Leiden, 1916, s. 21.

39- C. Brockelmann, İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi I, çev. Neş'et Çağatay, İkinci baskı, Ankara 1964, s. 30.

40- Bürde, İA, II, 837; Nafiz Danışman, aynı mak., s. 23.

41- Fuat Sezgin, aynı eser, II, 230.

Akademia umijetnosci, Krakow 1950, nr. 38; F. Krenkow'un mukaddimesi ile) ve 'Abdu'l-'Azîz el-Meymenî tarafından (*Şerḥu Dîvânı Ka'b b. Zuheyr*, Kahire 1359/1950; 1385/1965) neşredilmiş (42) ve ayrıca O. Rescher tarafından Almancaya tercüme edilmiştir: *Beiträge zur arab. Poesie* VI, 3, İstanbul 1959-1960, s. 99-175 (43).

2- Ḳaşîde-i Bürde (Ḳaşîde-i Bânet Su'âd (44))'si:

Ḳaşîde-i Bürde, te'lif tarihinden zamanımıza kadar. İslâm edebiyatında önemli bir yer işgal etmiştir. Merhum hocamız Tayyib Okiç'e göre, Ka'b'ın bu kasidesi ve diğer Sahabî şâirlerin Hz. Peygamber hakkında tertip ettikleri medhiyeler, müstakbel Mevlid eserlerine birer ilham kaynağı olarak telakki edilebilir (45).

el-Maḳḳarî (öl. 1041/1631) de: "*İskenderiyeli hocalarımızdan birinin bana haber verdiğine göre, bazı âlimler, meclislerini Ka'b'ın kasidesi ile açıyorlardı*" (46) ifadesi ile bu kasidenin ehemmiyetine işaret emektedir.

Kaynaklara göre, *Ḳaşîde-i Bürde*, 57 (47), 58 (48) veya 59 (49) beyittir. Bu kasidenin birçok şerhi yapılmış, bütün İslâm dillerine (50) ve ayrıca bazı garp dillerine tercüme edilmiştir.

42- René Basset, aynı mad., İA, VI, 5; Nihad M. Çetin, Sükkerî, İA, XI, 93; 'Omer Ferrûḫ, aynı eser, I, 285.

43- Fuat Sezgin, aynı eser, II, 230.

44- Ka'b'ın "Ḳaşîde-i Bürde" (İmam Büşîrî (öl. 696/1296-1297)'nin Hz. Peygamber hakkında yazdığı kasideye de "Ḳaşîde-i Bürde" veya genellikle "Ḳaşîde-i Bür'e" (şifa verici kaside) adı verilmektedir) veya "Ḳaşîde-i Bânet Su'âd" diye anılan bu kasidesi, Batı'da ilk defa Lette tarafından neşredilmiş (Leiden 1748), müteakiben Batı'da (Freytag, Nöldeke v.b.) ve İslâm memleketlerinde şerhli, şerhsiz birçok baskıları yapılmıştır (Meselâ, Fu'âd Efrâm el-Bustânî'nin neşrettiği "Ravâ'i'" serisinde basılmıştır (Beyrut 1937).
Ḳaşîde-i Bürde'nin harekeli Arapça metni için bk. Ebû Zeyd el-Ḳureşî, Cemheretu Eş'âri'l-'Arab, Beyrut 1383/1963, s. 282-287; Ebû Sa'îd es-Sukkerî, Şerḥu Dîvânı Ka'b b. Zuheyr, Kahire 1385/1964, 6-25; Yûsuf b. İsmâîl en-Nebhânî, aynı eser, III, 2-8; İbrâhîm b. Muṣṭafâ en-Nebhânî, Kitâbun Mecmû' min Muhimmâti'l-Mutûni'l-Musta'mele, Mısır 1323, s. 48-52.

45- M. Tayyib Okiç, Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercemeleri, A.Ü. İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi, sayı 1 (Aralık 1975), s. 21.

46- el-Maḳḳarî, aynı eser, II, 689.

47- Kâtib Çelebi, Keşfu'z-Zunûn 'an Esâmi'l-Kutubi ve'l-Fünûn, nşr. Şerefeddin Yaltkaya-Kilisli Rifat Bilge, ikinci basılış, İstanbul 1971, II, 1330; Yûsuf Elyân Serkîs, Mu'cemu'l-Maṭbû'âti'l-'Arabiyye ve'l-Mu'arrebe, Mısır 1346/1928, II, 1562.

48- Ebû Zeyd el-Ḳureşî, aynı eser, s. 282-287.

49- Yûsuf b. İsmâ'îl en-Nebhânî, aynı eser, III, 2-8; İbrâhîm b. Muṣṭafâ en-Nebhânî, aynı eser, s. 48-52; Zeynu'l- 'Abidîn, aynı eser, s. 2-7.

50- Muhammed Hamidullah, aynı eser, I, 293.

A) Ḳaṣîde-i Bürde'yi Şerh Edenler (51):

1- Ebu'l- ʿAbbās el-Aḥval (öl. 270/883).

2- Ebû Saʿîd es-Sukkerî (öl. 275/888).

es-Sukkerînin şerhi, R. Basset tarafından neşr ve tercüme edilmiştir (*La Bânat Soʿâd. Poème de Kaʿb ben Zohair*, Alger 1910). Bu şerh için ayrıca bk. Ebû Saʿîd es-Sukkerî, *Şerḥu Dîvâni Kaʿb b. Zuheyr*, s. 6-25.

3- Ebu'l-ʿAbbās Saʿleb (öl. 291/903): "*Şerḥu Bânet Suʿâd*".

4- İbn Dureyd (öl. 321/933): Berlin, nr. 7489.

5- Ebû ʿAbdillāh Nifṭaveyh (öl. 323/935).

6- Ebû Bekr İbnu'l-Enbārî (ö. 327/939): "*Şerḥu Bânet Suʿâd*", Şam, Ẓâhiriyye, şiʿr, nr. 103; Kayseri, Râşid Efendi, nr. 568/1.

7- İbn Ḫāleveyh (öl. 370/980).

8- Aḥmed b. Muḥammed el-Merzûḳî (öl. 421/1030).

9- Yaḥyâ b. ʿAlî el-Ḫaṭîb et-Tibrîzî (öl. 502/1109): "*Şerḥu Ḳaṣîdeti Bânet Suʿâd*". F. Krenkow tarafından (ZDMG, LXV (1911), s. 241-279) neşredilmiştir.

10- ʿİsâ b. ʿAbdi'l-ʿAzîz el-Cuzûlî (öl. 607/1210): "*Şerḥu Ḳaṣîdeti Bânet Suʿâd*", Alger, nr. 1830/2. René Basset tarafından neşr ve tercüme edilmiştir (*La Bânat Soʿâd. Poème de Kaʿb ben Zohair*, Alger 1910).

11- ʿAbdu'l-Laṭîf b. Yūsuf el-Bağdâdî (öl. 629/1231): "*Şerḥu Bânet Suʿâd*".

51- Ḳaṣîde-i Bürde'nin şerhleri tesbit edilirken başlıca şu eserlerden faydalanıldı: Kātib Çelebi, aynı eser, II, 1330; ʿAbdu'l-Ḳādir b. ʿOmer el-Bagdādî, aynı eser, I, 10; IV, 8; Bağdatlı İsmâil Paşa, Keşfu'ẓ-Ẓunūn Zeyli, nşr. Kilisli Rifat Bilge, ikinci basılış, İstanbul 1972, II, 229; aynı mll.., Hediyyetu'l-ʿÂrifîn, Esmâ 'u'l-Mu'ellifîn ve Âṡāru'l-Muṣannifîn, nşr. Kilisli Rifat Bilge, İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Avni Aktuç, İstanbul 1951-1955, I, 17, 163, 357, 406, 426, 467, 540, 615, 729; II, 354, 453, 519; Fu'ād Seyyid, Fihrisu'l-Maḫṭūṭāti'l-Muṣavvere, Kahire 1954, I, 491; ʿOmer Rıḍā Kaḥḥāle, aynı eser, V, 281; VIII, 304; IX, 18 v.s.; Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, İstanbul 1972-1975, I, 156, 199, 380, 412, 459; II, 149; III, 54, 97; C. Brockelmann, Geschichte der Arabischen Litteratur, Leiden 1943, I, 39; Supplementband, Leiden 1937, I, 68-69; Leon Nemoy, Arabic Manuscripts in the Yale University Library, Copenhagen 1956, No. 302, 323; Fehmi Edhem Karatay, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu, II, İstanbul, 1961, s. 56, 261, 352; Bürde, İA, II, 837; René Basset, Kâ'b, İA, VI, 5; Agâh Sırrı Levend, Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 1972, Ankara 1973, s. 65; Fuat Sezgin, aynı eser, II, 230-235.

12- Aḥmed b. Muḥammed b. el-Ḥaddâd el-Becelî el-Bagdâdî İbn Kuteyle (Şerhi 724/1324'de te'lif edilmiştir.)

13- ʿAbdullâh b. Yûsuf İbn Hişâm el-Enşârî (öl. (öl. 761/1360): "*Şerḥu Ḳaṣîdeti Bânet Suʿâd*", Neşirleri: I. Guidi, Leipzig 1871-1874; Kahire ,1304 1307, v.b.

14- ʿAbdullâh b. Muḥammed Nuḳrakâr (öl. 776/1374): "*Şerḥu Ḳaṣîdeti Bânet Suʿâd*", Kahire Dâr, nr. 12353ᶻ.

15- İbrâhîm b. Muḥammed b. ʿAbdi'r-Raḥîm el-Laḥmî el-Umyûṭî (öl 790/ 1388): "*Şerḥu Ḳaṣîdeti Bânet Suʿâd*", Esad Efendi, nr. 2755.

16- Şemsu'd-Dîn Muḥammed b. Aḥmed es-Suʿûdî (öl. 803/1401): "*el-Edebu'l-Mustefâd min Şerḥi Bânet Suʿâd*", München, nr. 542.

17- ʿAli b. Muḥammed el-Curcânî (öl. 816/1413): "*Şerḥu Ḳaṣîdeti Bânet Suʿâd*".

18- Muḥammed b. Yaʿḳûb el-Fîrûzâbâdî (öl. 817/1414): "*Şerḥu Ḳaṣîdeti Bânet Suʿâd*".

19- Ebu'l-ʿAbbâs Aḥmed el-Ḳalḳaşendî (öl. 821/1418): "*Kumhu'l-Murâd fî Şerḥi Bânet Suʿâd*" (52).

20- Mûsâ b. Ebî Zeyd el-Kâtib el-Maḳdisî (H. IX. aşır): Âtıf Efendi, nr. 2815/11.

21- Şeyḫ Ḥuseyn Ḫârezmî (öl. 836/1432): "*Keşfu'l-Hudâ*" (Çağatayca Ḳaşîde-i Bürde şerhi (53)).

22- Ebû Bekr İbn Ḥıcce (öl. 837/1434). Berlin nr. 7495.

23- Şihâbu'd-Dîn Aḥmed b. Şemşi'd-Dîn ʿOmer ed-Devletâbâdî el-Hindî ez-Zâvulî el-Gaznevî (öl. 849/1445): "*Muṣaddiḳu'l-Faḍl, Şerḥu Ḳaṣîdeti Bânet Suʿâd*", Haydarâbâd 1323/1905.

24- Celâlu'd-Dîn el-Maḥallî (öl. 864/1459): "*Şerḥu Bânet Suʿâd*", Leipzig, nr. 503; Ḥaydarâbâd, Âṣafiyye, nr. 238.

25- el-Mevlâ Ḫayru'd-Dîn b. ʿAbdillâh (öl. 883/1478): "*Şerḥu Ḳaṣîdeti Bânet Suʿâd*".

52- Ebu'l- ʿAbbâs Aḥmed el-Ḳalḳaşendî, Nihâyetu'l-Ereb fî Maʿrifeti Ensâbi'l-ʿ Arab, nşr. İbrâhîm el-Ebyârî, Kahire 1959, s. 420.

53- Agâh Sırrı Levend, Ali Şir Nevaî, nşr. TDK, Ankara 1968 IV, 72; krş. bir de A.K. Borovkov, Özbek, Yazı Dilinin Kurucusu Ali Şir Nevaî, çev. Rasime Uygun, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 1954, Ankara 1954, s. 75; K.H. Menges, A. von Gabain, v.b., Târihî Türk Şîveleri, çev. Mehmet Akalın, Ankara 1979, s. 183.

26- ʿAbdu'l-Ḳādir b. İbrāhîm el-Maḥallî (öl. 907/1501): "*Şerḥu Bānet Suʿād*".

27- Celālu'd-Dîn es-Suyūṭî (öl. 931/1505): "*Kunhu'l-Murād fî Şerḥi Bānet Suʿād*". Yazma nüshaları için bk. Fuat Sezgin, aynı eser, II, 232.

28- ʿAbdu'l'Azîz b. ʿAlî b. ʿAbdi'l'Azîz ez-Zemzemî (öl. 963/1556): "*Şerḥu Bānet Suʿād*", Garrett, No. 7.

29- Aḥmed b. Muḥammed İbn Ḥacer el-Heyşemî (öl. 973/1565): "*Kunhu'l-Murād fî Şerḥi Bānet Suʿād*", Nuruosmaniye, nr. 4004; Yale, L- 416 (bk. Nemoy, No. 302).

30- Ṣāliḥ b. Ṣıdḳîḳ el-Ḥazrecî (öl. 975/1576): "*Kitābu'l-İḳtiṣād fî Şerḥi Bānet Suʿād*", Escurial, nr. 304/1.

31- ʿAlî b. Muḥammed el-Ḳārî el-Herevî (öl. 1014/1605): "*Fetḥu Bābi'l-İsʿād fî şerḥi Ḳaṣîdeti Bānet Suʿād*", Kayseri Râşid Efendi,-nr. 535/1; diğer yazmaları için bk. Fuat Sezgin, aynı eser, II, 232.

32- Ḫıḍr b. İlyās el-Faḳîh (öl. ?): Lâleli, nr. 1798/1 (1046 H.).

33- Aḥmed b. ʿAbdillāh el-Ḥaḍramî (öl. 1091/1680): "*Şerḥu Bānet Suʿād*".

34- ʿAbdu'l-Ḳādir b. ʿOmer el-Bağdādî (öl. 1093/1682): "*Ḥāşiye ʿalā Şerḥi İbni Hişām fî Ḳaṣîdeti Bānet Suʿād*", Köprülü, nr. 1301 (54) İbn Hişām'ın şerhine hâşiye.

35- ʿAbdu'r-Raḥmān ʿAbdî (öl. 1103/1691): "*Şerḥ-i Ḳaṣîde-i Burde*" (Türkçe) Lâleli, nr. 3657.

36- ʿAbdullāh Ebu'ṭ-Ṭaleb el-Hîtî (öl. ?): Berlin, nr. 7496; Br. Mus., Or. 3684/17 (1115 H.).

37- Medenî Mehmed Efendi (öl. 1123/1711): "*Şerḥ-i Ḳaṣîde-i Bānet Suʿād*".

38- Aḥmed b. ʿOsmān el-Erzurūmî (öl. ?) : "*Şerḥ-i Ḳaṣîde-i Bānet Suʿād*" (Te'lif tarihi: 1130 H.), Beşir, nr. 535; Hasan Hüsnü, nr. 1047.

39- Muṣṭafā b. Muḥammed Seyyid (öl. ?). (Eserini H. 1150'ye doğru kaleme almıştır), Esad Efendi, nr. 2752.

40- İbrāhîm b. Ḥaydar b. Aḥmed el-Kurdî el-Ḥuseynābādî es-Şafevî (1151/1738 dolaylarında yaşadı): "*Şerḥu Ḳaṣîdeti Bānet Suʿād*", Kayseri, Râşid Efendi, nr. 535/2, diğer yazmaları için bk. Fuat Sezgin, aynı eser, II, 233.

54- Nihad M. Çetin, Müberred, İA, VIII, 781; Nazif Hoca, ʿAbdal qādir b. ʿOmar al-Bagdādî'nin Eserlerinin İstanbul'daki Yazmaları, Şarkiyat Mecmuası (1961) IV, 127 v.d.; aynı mll., ʿAbd al-Ḳādir b. ʿOmar al-Bagdādi ve Ḥāşiya ʿalā Şarḥ Bānat Suʿād li-İbn Hişām Adlı Eseri, İstanbul 1963, Doktora tezi, İst. Üniv. Ktp., tez nr. 3339.

41- Ebu'l- ʿAbbās Muḥammed b. Vecîhi'd-Dîn (öl. ?): "Vehbi, nr. 1615/1 (1165 H.).

42- ʿAṭā'ullāh b. Aḥmed ʿAṭā'illlāh el-Ezherî (öl. ?): (Eserini 1170/1756 da kaleme almıştır): "*Ḥusnus'-Seyr bi-Ḳaṣîdeti Ḳa'b b. Zuheyr*", "*Ṭarîḳu'r-Reşād ilā Taḥḳîḳi Bānet Suʿād*", Kahire, Dār, edeb., nr. 4049.

43- Muḥammed b. Ḥumeyd el-Keffevî (öl. 1174/1761): "*Şerḥ-i Ḳaṣîde-i Bānet Suʿād*", İst. Üniv. ktp. nr. A 3728; Paris, nr. 3078.

44- Yūsuf b. Sālim el-Ḥafnāvî (el-Ḥıfnî) (öl. 1178/1764): "*Akṣā'l-Murād bi-Şerḥi Bānet Suʿād*", Kahire, Dār, edeb, nr. 1951.

45- Ḥâkim Seyyid Mehmed Efendi (öl. 1184/1770): "*Şerḥ-i Ḳaṣîde-i Kaʿb b. Zuheyr*".

46- ʿAbdullāh b. Faḫri'd-Dîn el-Aʿrec el-Mevṣılî (öl. 1188/1774'e doğru): Paris, nr. 3078; İskenderiyye, Belediyye, nr. 3560 c/6.

47- Ṣalāḥî Efendi (öl. 1196/1781): "*Şerḥ-i Ḳaṣîde-î Bānet Suʿād*".

48- Muṣṭafā ʿIṣāmu'd-Dîn (öl. 1203/1789): "*Akṣā'l-Mufād fî Tercemeti'ş-Şerḥayn ve Kunhu'l-Murād fî Beyānı Bānet Suʿād*", "*Zādu'l-ʿIbād fî Şerḥi Zuḫri'l-Meʿād Bānet Suʿād*".

49- Suleymān b. ʿOmer el-Cemel el-Mışrî (öl. 1204/1790): "*el-Fetḥu'l-Cevād bi-Şerḥi Ḳaṣîdeti Bānet Suʿād*", İskenderiyye, Belediyye, nr. 5092 c.

50- Mesʿūd b. Ḥasen el-Ḳınāvî (1205/1791'de hayatta idi): "*el-İrşād li-Ḥalli Naẓmi Bānet Suʿād*", Kahire, Dār, edeb, nr. 5091.

51- Ebu'n-Naṣr Muḥammed b. ʿAbdillāh en-Nāşırî eṭ-Ṭarābulusî (öl. 1218/1803): "*el-Lu' lu'u'r-Raṭb ʿalā Ḳaṣîdeti Kaʿb*", Kahire, Dār, edeb, nr. 432.

52- Muḥammed b. Aḥmed b. Muḥammed el-Maḳdisî (öl. 1219/1804): "*Keşfu'l-İsʿād fî Şerḥi Ḳaṣîdeti Bānet Suʿād*".

53- Aḥmed b. Muḥammed el-Enṣārî eş-Şirvānî (öl. 1256/1840): "*Cevāhiru'l-Vaḳḳād fî Şerḥi Bānet Suʿād*", Būhār, nr. 434; Kalkutta 1231.

54- Muḥammed Sāliḥ es-Sibāʿî el-Ḥafnāvî (öl. 1265/1852): "*Bulūgu'l-Murād ʿalā Bānet Suʿād*", Garrett, No. 6; Kahire, Dār, edeb, nr. 1473.

55- İbrāhîm b. Muḥammed el-Bācūrî (öl. 1276/1860): "*Ḥāşiye ʿalā Metni Bānet Suʿād*", Kahire, 1273, 1286 v.b. İbn Hişām'ın şerhine hâşiye.

56- Mūsā el-Ḥākî (öl. ?) :Basra, ʿAbbāsiyye, ḥ. 172 (1285 H.).

57- ʿAbdullāh b. ʿAlî el- ʿAkkāşî eṭ-Ṭabîb (öl. ?): Būhār, nr. 436/4 (H. XIII. asır).

58- ʿAbdu'l-Ḥāfıẓ Muḥammed Nāẓır Surūru'l'Ibāde (öl. ?): Luknov 1875, 1888 (Farsça şerh).

59- Şeyḫu'l-İslâm Aḥmed Muḫtār (öl. 1300/1892): "*Şerḥ-i Ḳaṣîde-i Bānet Suʿād*", Dersaʿādet 1324.

60- Eyyūb Ṣabrî (öl. 1308/1890): "*ʿAzîzu'l-Āṣār Şerḥ-i Ḳaṣîde-i Bānet Suʿād*", İstanbul 1291.

61- Necîb (öl. ?): "*İsʿād*", Mekke 1314 (Türkçe şerh).

62- Seyyid Muẓāhir Ḥasen el-Emrūhî (öl. ?): Urduca şerh (1928'de te'lif edilmiştir).

63- Mekkî b. Muḥammed b. ʿAli el-Betevvî (öl. ?) "*Muḫtaṣaru'l-İstişhād fî Şerḥi Bānet Suʿād*", Fas, Ḳareviyyîn, nr. 3 (1353 H.).

64- Mekkî b. Muḥammed b. Muḥammed b ʿAlî er-Ribāṭî el-Ḥasenî (H. XIV. asır): "*el-İstiʿdād bi-Şerḥi Bānet Suʿād*", Fas, Ḳareviyyîn, nr. 3.

65- Şıddîḳ b. Muḥammed b. Şıddîḳ es-Serrāc (öl. ?): "*en-Nuketu'l-Ciyād fî Şerḥi Ḳaṣîdeti Bānet Suʿād*".

66- Saʿd b. ʿAbdillāh el-Kāzerūnî (öl. ?).

67- Niẓāmu'd-Dîn b. Muḥammed Rustem el-Lāhūrî (öl. ?). Farsça şerh etmiştir.

68- Aḥmed Üsküdārî (öl. ?): "*Şerḥ-i Ḳaṣîde-i Bānet Suʿād*", Nuruosmaniye, nr. 4005 (Türkçe şerh).

69- ʿAbdullāh b. ʿAbdi'l-Vāḥıd b. Ḫıḍr Ebū Bekr el-Ḥalebî (öl. ?): Haydārābād, Āṣafiyye, mecmūʿa, nr. 16/8.

70- Ebū ʿAbdillāh Muḥammed Daḥmān el-Ḳayrevānî (öl. ?): Rabat, Kettānî,nr. 930/6.

71- Luṭfʿalî b. Aḥmed et-Tîbrîzî (öl. ?): "*Şerḥu Ḳaṣîdeti Bānet Şuʿād*", Berlin, nr. 7500.

72- Muḥammed Necef ʿAlî Ḫān (öl. ?): "*Kāfilu'l-İsʿād Şerḥu Ḳaṣîdeti Bānet Suʿād*", Benares (Farsça şerh).

73 ʿAbdu'l-ʿAzîz b. Muḥammed b. Ḫalîl (öl. ?): Paris, nr. 5387 ve 6104 (İbrāhîm el-Bācūrî'nin haşiyesini telhis etmiştir).

74- Muḥammed Muḥsin el-Marşafî (öl. ?): "*el-Ḳavlu'l-Murād min Bānet Suʿād*", Kahire, (ts.).

75- *Anonim bir Farsça şerh* (bk. Ẕeriʿa XIV, 5).

76- *Muhtelif anonim şerhler* bk. Fuat Sezgin, aynı eser, II, 234).

* bk. GAL, Suppl. I, 469/nr. 49 (Buxtorf'un kütüphanesi)

B) Taḫmîs Edenler:

1- Şihābu'd-Dîn Yaḥyā b. Ḥabeş es-Suhreverdî (öl. 587/ 1191): "*Munîlu'l-İs'āf ve'l-İs'ād fî Taḫmîsi Bānet Su'ād*", Tübingen, nr. 137/5; Gotha, nr. 2227; Paris, nr. 1620.

2- Faḫru'd-Dîn 'Oşmān b. 'Alî el-Māridînî (öl. ?), Suhreverdî'nin muasırı): Tübingen, nr. 137/5.

3- Şa'bān b. Muḥammed el-Ḳureşî el-Āşārî (öl. 828/1425): *Neylu'l-Murād fî Taḫmîsi Bānet Su'ād*", Lâla İsmail, nr. 580/2, v.b.

4- Muḥammed el-Bedḳāvî İbnu'ş-Şāfî (öl. ?): Hamidiye, nı. 1059/1 ve 1059/2 (748 H.).

5- Ebū Bekr b. Ramaḍān b. Mūk (?) (öl. ?): "*el-Verdetu'z-Zekiyye fî Taḫmîsi'l-Burdeti'z-Zekiyye*" (H. 885'de te'lif edilmiştir). London, India Office, nr. 2807/15.

6- Muḥammed b. Ebî Bekr Şemsu'd-Dîn el-Ḳādirî (öl. ?): Fatih, nr. 5425/1 (H. X. asır).

7- Maḥmūd en-Neccār (öl. ?): Berlin, nr. 7503 (1088/1677'de te'lif edilmiştir).

8- Ṣadaḳatullāh el-Ḳāhirî (öl. 1115/1703): Berlin, nr. 7504

9- Muṣṭafā b. İbrāhîm el-Ḫalîlî (öl. ?: *Taḫmîsu Bānet Su'ād*", Yale, L-416 (bk. Nemoy, No. 323), (1730'da yazılmıştır).

10- Suleymān Naḥîfî (öl. 1151/1738-1739): *Ḳaşîde-i Bürde*'yi tercüme ve tahmîs etmiştir (55).

11- el-İmām el-Vāsiṭî (öl. ?): "*Tenfîsu'ş-Şidde ve Bulūğu'l-Murād fî Taḫmîsi'l-Burde ve Hiye Bānet Su'ād*", Garrett, No. 5/1 (1191 H.).

12- 'Abdu'l-Bāḳî b. 'Alî el-Varnavî (öl. 1187/1773): "*Munyetu'l-Fu'ādi'l-Mutelezziz bi-Ḳaşîdeti Bānet Su'ād*".

13- es-Sektānî (öl. ?): Alger, nr. 1830/5 (H. XII. asır).

14- Aḥmed b. Muḥammed eş-Şāfi'î eş-Şerḳāvî el-Circāvî (öl. 1220/1805): Kahire, Dār, edeb, nr. 2173 (1328 H.).

15- 'Uryānî 'Oşmān Efendi (öl. 1268/1851): "*Mirşādu'l-Murād Şerḥu Taḫmîsi Bānet Su'ād*".

55- Bk. Fehmi Edhem Karatay, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu, II, s. 56; Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlâna Müzesi Yazmalar Kataloğu, III, Ankara 1972, s. 54.

16- İbrâhîm b. Muḥammed el-Bâcûrî (öl.1276/1860: "*el-İsʿâd fî Taḫmîsi Banet Suʿâd*" (bk. Kahire, Dâr, Kat.[2], III, 11-12).

17- Ḫalîl el-Eşrefî Nâ'ibu'l-İskenderiyye (öl. ?): "*Bulûgu'l-Murâd fî Faḍli Seyyidi'l-ʿIbâd min Taḫmîsi Bânet Suʿâd*", Paris, nr. 4261.

18- Cemâlu'd-Dîn Muḥammed b. ʿAbdi'l-Gaffâr (öl. ?): İskenderiyye, Belediyye, nr. 3721 c/1.

19- Şemsu'd-Dîn Muḥammed el-Bedemâsî (öl. ?): Paris, 7 Hss.

20- *Anonim nüsha*: Berlin, Dahdah, nr. 241/1; London, India Office, nr. 2807/16; Kahire, Dâr, edeb, nr. 1565 (1107 H.)

C) Naẓîre Yazanlar:

1- el-Aḫṭal (öl. 90/708).

2- Şerefu'd-Dîn el-Bûşîrî (öl. 696/1296-1297): "*Ẕuḫru'l-Meʿâd ʿalâ Vezni Bânet Suʿâd*" (56).

3- İbn Seyyid en-Nâs (öl. 734/1334): "*ʿUddetu'l-Meʿâd fî ʿArûḍı Bânet Suʿâd*" (57).

4- ʿAlâ'u'd-Dîn ʿAlî b. Muḥammed b. ʿAlî Melik el-Ḥamevî (öl. 917/1511): "*Naẓîretu Bânet Suʿâd*", Lala İsmail, nr. 708/7.

5- el-Ḳâḍî Muḥyi'd-Dîn b. ʿAbdi'ẓ-Ẓâhir (öl. ?) (58).

6- Sünbülzâde Vehbî (59) (öl. 1224/1809).

7- *Anonim bir nazire*: Lala İsmail, nr. 708/6.

D) Teşṭîr'ler:

1- ʿAlî Âġâ el-Celîlî (öl. 1180/1766'ya doğru).

2- ʿAbduʿr-Rezzâḳ b. el-Cundî (öl. 1189/1775): Berlin, nr. 7505.

3- ʿAbduʿl-Ḳâdir Saʿîd b. Aḥmed b. ʿAbdi'l-Ḳâdir er-Râfiʿî el-Fârûḳî el-Ḥanefî eṭ-Ṭarâbulusî (H. XIV. asır): *Neylu'l-Murâd fî Teşṭîri'l-Hemziyye ve'l-Burde ve Bânet Suʿâd* , Kahire, 1315, 1323, 1329.

56- René Basset, Bûsîrî, İA, II, 822.

57- Bk. Arthur J. Arberry, The Chester Beatty Library A Handlist of the Arabic Manuscripts, vol. VI, Oxford 1963, p. 108 (nr. 4825/10).

58- el-Maḳḳarî, aynı eser, II, 689.

59- Sünbülzâde Vehbî, Dîvân, Bulak 1253, II.Bölüm, s. 2 v.dd.; krş. Agâh Sırrı Levend, aynı mak., s. 64.

E) Mu'āraḍalar:

1- 'Alî b. Muḥammed b. 'Alî Ebu'l-Ḥasen el-'Imrânî al-Ḫvârizmî (60) (öl. 560/1165'e doğru).

2- Şerefu'd-Dîn el-Būṣîrî (öl 696/1296-1297): "*el-Lāmiyye fî Medḥi'n-Nebî*".

3- Ebū Ḥayyān Muḥammed b. Yūsuf el-Garnāṭî (el-Endelusî) (öl. 745/1345): "*el-Mevridu'l-'Aẕb fî Mu'āraḍati Ḳaṣîdeti Ka'b*" (61).

4- 'Abdu'l-Hādî b. 'Abdillāh b. 'Alî b. Ṭāhir es-Sicilmāsî el-Ḥasenî (öl. 1056/1646): "*Mu'āraḍatu Ḳaṣîdeti'l-Ka'biyye*", Rabat, nr. 496/14.

F) Tercümeleri:

Ka'b'ın kasidesi İslâm dillerine tercüme edildiği gibi, bazı garp dillerine de tercüme edilmiştir. Bunlardan, tesbit edebildiğimiz bazıları şunlardır:

1- Farsçaya tercümesi: Muḥammed Ca'fer, Bankipore, nr. 920 (H. XIII. asır).

2- Latinceye tercümesi: Freytag (Halle 1823).

3- Fransızcaya ercümesi: A. Raux (Paris 1904): R. Basset, *La Bânat So'âd. Poème de Ka'b ben Zohair* (Alger 1910).

4- İngilizceye tercümesi: R. A. Nicholson, *Translations of Eastern Poetry and Prose* (Cambridge 1922), pp. 19-23.

5- Almancaya tercümesi: O. Rescher, *Beiträge zur arab. Poeise* IV, 1 (İstanbul 1950), s. 32-41, 80-84.

6- İtalyancaya tercümesi: G. Gabrieli, *al-Burdatān*, Firenze 1901 (Bu eserde, Ka'b'ın *Bānet Su'ād*'ı ile el-Būṣîrî'nin *Burde*'sinin İtalyancaya tercümeleri yer almaktadır (62)).

7- Türkçeye tercümeleri:

a) Eyyūb Ṣabrî, *'Azîzu'l-Âṣār Şerḥ-i Ḳaṣîde-i Bānet Su'ād* (İstanbul 1291).

b) Zeynu'l-'Abidîn, *Ḳaṣîde-i Bānet Su'ād* (İstanbul 1928).

c) M. Nuri Gençosman, *Kaside-i Bürde*, Tercüme Dergisi, sayı 75-76 (Temmuz-Aralık 1961), s. 90-97, Aynı tercüme için ayrıca bk. *Hayat Mecmuası* sayı 12 (14 Mart 1963), s. 6-7; Hüseyin Karakan, *Dünya Şiiri* (İstanbul 1963), III, 193-199.

60- Yāḳūt el-Ḥamevî, Mu'cemu'l-Udebā' nşr. D. S. Margoliouth, London, 1929, V, 413.

61- el-Makḳarî, aynı eser, II, 569; krş, Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük Tefsir Tarihi II, Ankara 1960, s. 377.

62- Bk. Alexander S. Fulton, Supplementary Catalogue of Arabic Printed Books in the British Museum, London 1926, p. 498.

d) Nafiz Danışman, *Kasîdè-i Bürde*, Diyanet Dergisi, c. II, sayı 12 (Aralık 1963), s. 23-27.

e) Sezai Karakoç, *Üç Kaside* (İstanbul, 1967), s. 17-25 (Manzum tercüme).

f) Hayreddin Karaman-Bekir Topaloğlu, *Arap Dili ve Edebiyatından Terceme̊ler* (İstanbul 1967), s.69 (Az bir kısmının tercümesi).

g) Osman Keskioğlu, *Kâ'b b. Züheyr ve Kasîde-i Bürde*, Diyanet Dergisi, c. XIV, Sayı 2, Mart-Nisan 1975), s 99-101(63).

63- Ka'b'ın hayatı ve şiiri hakkında ayrıca bk. Fu'âd Efrâm el-Bustânî, Şâ'ıriyyetu Ka'b b. Zuheyr, el-Meşrik, XXXI (1933), 697-706; Ṭâhâ Ḥuseyn, Fi'l-Edebi'l-Câhilî, Kahire 1969, s. 290-293; Ḥannâ el-Fâḫûrî, Târîḫu'l-Edebi'l-Arabî, (Beyrut) 1960, s. 223-230; 'Inâd Gazvân İsmâ'îl, v.b., el-Edebu'l- 'Arabî, Bağdad 1394/1974, s. 120-122; R. Dozy, Dictionnaire des Noms Vetements chez les Arabes, Amsterdam 1845, pp. 59-64; Caussin de Perceval, Essai sur l'Histoire des Arabes avant l'Islamisme, 2. baskı, Paris 1902, II, 530-531, III, 280-281; L. Caetani, İslâm Târihi, trc. Hüseyin Câhid, İstanbul 1925, VI, 160-163; O. Rescher, Abriss der Arabischen Litteraturgeschichte, Stuttgart 1925, I, 109-111; C.-A. Nallino, La Litterature Arabe, trad. Fr.: Charles Pellat, Paris 1950, pp. 71-72; Régis Blachère, Histoire de la Litterature Arabe, Paris 1964, II, 270-271; Gaston Wiet, Introduction à la Litterature Arabe, Paris 1966, p. 41; Charles Pellat, Langue et Litterature Arabes, Paris 1970, p. 78; M. Âsım Köksal, Hz. Muhammed (A.S.) ve İslâmiyet, İstanbul 1979, IX, 43-51 M. Hidayat Husain, Bânat Su'âd of Ka'b b. Zuhair, Islamic Culture, I (1927), 67-84; R. Paret, Die Legende von'der Verleihung des Prophetenmantels (burda) an Ka'b ibn Zuhair, Der Islam, XVII (1928), 9-14; T. Kowalski, RAAD, XIV (1936), 12-22; Ruth Stiehl, Eine Neue Qasîde des Ka'b b. Zuhair, Nouvelle Clio, 1-2 (1949-1950), 360-374; Süleyman Tülücü, Hazret-i Peygamber (s.a.v.)'in Takdir Ettiği Şair: Kâ'b b. Züheyr, İslâm Medeniyeti, sayı 8 (Mart 1968), s. 37-38.